

Испитни каталог за државну матуру
у школској години 2010./2011.

ФИЛОЗОФИЈА

Стручна радна скупина за израду испитних материјала из Филозофије:

dr. sc. Dijana Lozić-Leko, Gimnazija A. G. Matoša, Zabok
Miljenko Šestak, prof., Gimnazija dr. Ivana Kranjčeva, Đurđevac
Tomislav Reškovac, Privatna klasična gimnazija Zagreb.

Садржај

Увод	5
1. Подручја испитивања	5
2. Образовни исходи	6
2.1. Филозофске дисциплине	6
2.2. Историја филозофије	10
3. Структура испита	14
4. Технички опис испита	15
4.1. Трајање испита	15
4.2. Изглед теста и начин решавања	15
4.3. Прибор	15
5. Опис бодовања	16
5.1. Вредновање прве испитне целине	16
5.2. Вредновање друге испитне целине	17
6. Примери задатака с детаљним појашњењем	20
6.1. Пример задатка вишеструког избора	20
6.2. Пример задатка вишеструких комбинација	20
6.3. Пример задатка повезивања и сређивања	21
6.4. Пример задатка допуњавања	21
6.5. Пример задатка кратког одговора	21
6.6. Пример задатка продуженог одговора	22
6.7. Пример задатка есејског типа	22
7. Припрема за испит	23

Увод

Филозофија је на државној матури изборни предмет.

Испитни каталог за државну матуру из Филозофије темељни је документ испита којим се јасно описује шта ће се и како испитивати на државној матури из овог предмета у школској години 2010/2011.

Испитни каталог садржи све потребне информације и детаљна појашњења о облику и садржају испита. Њиме се јасно одређује шта се од приступника очекује на испиту. Испитни каталог усклађен је с одобреним Наставним планом и програмом¹ за Филозофију у гимназијама.

Испитни каталог садржи ова поглавља:

1. Подручја испитивања
2. Образовни исходи
3. Структура испита
4. Технички опис испита
5. Опис бодовања
6. Примери задатака с детаљним појашњењем
7. Припрема за испит.

У првом и другом поглављу читалац може наћи одговор на питање *шта се испитује*.

У првом су поглављу наведена подручја испитивања, односно кључна знања и вештине из овог предмета које се испитују овим испитом.

У другом је поглављу, кроз конкретне описе онога што приступник треба да зна, разуме и може учинити, појашњен начин на који ће се наведена знања и вештине проверавати.

Треће, четврто и пето поглавље одговарају на питање *како се испитује*, а у њима је појашњена структура и облик испита, врсте задатака те начин провођења и вредновања појединих задатака и испитних целина.

У шестом су поглављу примери задатака с детаљним појашњењем.

Седмо поглавље одговара на питање *како се припремити за испит*.

1. Подручја испитивања

Испитом из Филозофије проверава се приступничко познавање и разумевање **филозофских дисциплина и историје филозофије**.

Од приступника се притом очекује да зна, односно може да:

- структурира своја знања из филозофије кроз познавање, одређивање, разликовање, повезивање, разумевање и појашњавање филозофске терминологије, филозофских дисциплина те метода, теорија, учења и начела кроз историју филозофије
- на заданоме тексту примени своја теоријска знања на конкретне проблеме из историје филозофије и филозофских дисциплина, разуме претпоставке различитих филозофских учења и дисциплина, изводи њихову системску анализу те на темељу тога изложи различите филозофске позиције, упореди их, критички просуди и вреднује, конфронтира се с одређеним проблемима филозофије, расправи их, развије властито стајалиште и одбрани га те тиме покаже како је овладао основним елементима филозофске рефлексije, као и способношћу доследне и апстрактне аргументације.

¹ Гласник Министарства културе и просвјете, Издање број 1, Школске новине, Загреб, 1994.

2. Образовни исходи

У овоме су поглављу за свако подручје испитивања одређени образовни исходи, односно конкретни описи онога шта приступник мора да зна, разуме и може да учини како би постигао успех на испиту.

2.1. Филозофске дисциплине

Образовни исходи за подручје филозофских дисциплина приказани су, ради боље прегледности, у таблицама.

У таблицама су детаљно разрађени садржаји који ће се испитивати, образовни исходи везани уз поједине садржаје те битни појмови, аутори и појашњења.

МЕТАФИЗИКА	
ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	ПОЈМОВИ/АУТОРИ
објаснити и разликовати релевантне појмове	битак – бит – биће, небитак – ништа, бивање, једно, идентитет – диференција, есенција – егзистенција, постојање/опстојање, кретање, настајање, узрок, каузалитет, сврховитост/телеологија, ствар, смисао, случај – нужност, могућност – збиљност, иманенција – трансценденција, чин, чињеница, простор – време, теорија – пракса, историја, историчност, дух – природа, дијалектика, онтолошка разлика, супстанција – акциденција, мудрост
објаснити и разликовати релевантне концепције	монизам, дуализам, плурализам, волунтаризам, метафизички реализам – антиреализам, идеализам, мистицизам, интуиционизам, ирационализам, материјализам – спиритуализам, историзам
разумети и појаснити шта инволвира фундаментално питање о битку	однос битка и мишљења, однос општег и појединачног, проблем конституције и природе реалитета, врсте бића у свету
упоредити и повезати припадајуће релевантне појмове	материја/твар, форма/облик, сила, хаос, космос, хармонија/склад, бесмртност душе, апсолут, Бог
разликовати поделу на општу метафизику или онтологију те посебну метафизику	рационална космологија, рационална психологија и рационална теологија
објаснити проблем детерминизма – индетерминизма и слободе воље	
разликовати и објаснити основне ставове критике, ревладовања те одбацивања метафизике	емпиризам, номинализам, марксизам, позитивизам, прагматизам, логички позитивизам, историјско мишљење, Kant, Nietzsche, Heidegger

СПОЗНАЈНА ТЕОРИЈА	
ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	ПОЈМОВИ/АУТОРИ
објаснити и упоредити релевантне појмове	епистемологија, гносеологија, апорија, индукција – дедукција, апстракција – генерализација, анализа/синтеза, априори/апостериори, дефиниција, конзистентност, субјекат – објекат релација, интелект/разум, ум, интелигибилно, чињеница, предмет, чула, опажај/замедба, зор, зрење, предоцба, перцепција – аперцепција, претпоставка, појам, суд, закључак, мишљење, искуство, извесност, теорија, таутологија, мњење/докса, знање/епистеме, догма, свест, рефлексција, самосвест, дискурс, спознаја, истина, важење, антиномија, парадокс
препознати те детаљно описати спознајне концепције	агностицизам, скептицизам, критицизам, субјективизам – објективизам, релативизам, солипсизам
навести и објаснити разлику између аналитичких и синтетичких судова, апостериорних и априорних садржаја свести те логичко-аналитичке, дијалектичке и емпиријске методе спознаје	
разликовати и објаснити различите теорије истине	
објаснити и упоредити однос свести и њеног предмета, начин конституисања предмета спознаје, граница искуства, иманентног и трансцендентног, самосвести или аперцепције	

ЕТИКА	
ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	ПОЈМОВИ/АУТОРИ
објаснити темељне етичке појмове	добро, крепост, исправно, вреднота, ђудоредност/ обичајност, дужност, одговорност, деловање, слобода, слободна воља, индивидуум, морална особа, савест, достојанство, праведност, срећа, поштовање, аксиологија
разликовати и појаснити различита етичка начела и теорије	дескриптивно, нормативно и метаетичко метафизичко начело, етика врлина, деонтолошка етика (етика дужности) и телеолошка етика
објаснити и упоредити однос практичке и теоријске филозофије	
упоредити и аргументовати проблем утемељења моралних норми у историји филозофије	проблем хетерономије и аутономије, однос рационално/ ирационално, формално/садржајно те према мотиву/ последници деловања
ЕСТЕТИКА	
ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	ПОЈМОВИ/АУТОРИ
упоредити и разликовати релевантне појмове	естетика, лепо, поиетичко, естетички опажај, естетички изражај, естетички суд, естетичка форма и садржај, уметничко стваралаштво, мимезис, хармонија
објаснити везу између чулног и естетичког опажаја	
објаснити разлику између естетичког суда о природно лепом и уметнички лепом	Kant
појаснити разлику између субјективног суда укуса и естетичког суда заснованог на начелним критеријима	Platon, Hegel
појаснити и вредновати однос лепог и истинитог на примерима различитих филозофија	Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche, Heidegger, Sartre, Adorno, Marcuse
проценити и аргументовати вредност и значај уметности и уметничкога дела у односу на различите филозофије	

ФИЛОЗОФСКА АНТРОПОЛОГИЈА	
ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	ПОЈМОВИ/АУТОРИ
објаснити битна обележја филозофске антропологије	
објаснити и аргументовати темеље схватања бити човека у историји филозофије	софисти, Platon, Aristotel, хришћанство, Marx, Scheler
разликовати и повезати битне појмове	бит човека, природа човека, развој човека, људски род, хуманост, душа/дух/тело, ум/нагони, људски опстанак, људска пракса, слобода као деловање
одредити и анализирати посебност људског бића и његов положај у свету из различитих аспеката	недовршеност човека, историчност човека
ФИЛОЗОФИЈА НАУКЕ И ПРИРОДЕ	
ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	ПОЈМОВИ/АУТОРИ
објаснити битне проблеме филозофије науке и филозофије природе	од хилозоизма до савремене науке
разликовати и повезати битне појмове	човек/природа, наука, техника научна метода, посматрање, хипотеза, теорија, закон, научни систем, објашњење
описати и објаснити различите аспекте односа човека и природе, природе и технике, природе и духа те филозофије, науке и технике	
појаснити основне методе утврђивања истинитости научних исказа	проверавање (верификација), оповргавање (фалсификација), потврђивање (конфирмација)
објаснити проблем истине унутар филозофског и научно-истраживачког приступа	проблем нужних и случајних истина, доказивост истине и сл.

ФИЛОЗОФИЈА ПОЛИТИКЕ	
ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	ПОЈМОВИ/АУТОРИ
разликовати и упоредити основне појмове	држава, друштво, грађанин, законитост, легитимност, репрезентација, моћ, јавност, партиципација, слободе човека, идеологија, демократија, једнакост/неједнакост, праведност, народни суверенитет, толеранција, еволуција/револуција, либерализам, фашизам, конзервативизам, комунизам, анархизам, утопија, еманципација, феминизам
разјаснити и аргументовати одреднице ове дисциплине те објаснити њене битне проблеме	једнакост и праведност као основне вредности политичког живота те односи државе, друштва, грађанина и човека
познавати и протумачити однос појединца и друштва	у оквиру различитих политичких система, идеја и идеологија
разумети и протумачити однос власти и слободе	на темељу теорија државе, друштвеног уговора, природног и позитивног права

2.2. Историја филозофије

Приступник треба да зна, односно може:

- дефинисати и применити појмове који су карактеристични за неког мислиоца и мисаону концепцију, описати их и интерпретирати, извести значај тих појмова у кратким цртама, повезати их и одредити њихову важност унутар неке мисаоне концепције
- навести, описати и упоредити историјска раздобља, филозофска усмерења, школе и филозофе
- навести, објаснити и вредновати најважније теме и проблеме појединих раздобља, филозофских усмерења, школа и филозофа
- навести, објаснити, повезати и вредновати најзначајније појмове, дефиниције, мисли те учења појединих филозофа, школа и усмерења
- навести и објаснити утицај мисли појединих филозофа/школа/усмерења на друге филозофе,

научнике, уметнике, политичаре, дисциплине и обратно

- навести и објаснити примену истог појма код различитих филозофа/научника/уметника
- описати, објаснити и вредновати промене у парадигми мишљења појединих филозофа/ школа/ усмерења/раздобља
- објединити, разврстати и логички повезати појмове/мисли/учења појединих филозофа, дисциплина/школа и усмерења
- проценити утемељеност критике неког мишљења/теорије/система/филозофије од неког другог филозофа/школе/дисциплине/усмерења
- осмислити начине примене филозофских учења/теорија/система у новом историјско-научном контексту.

2.2.1. Грчка филозофија: филозофија Јоњана, питагорејска школа, елејска школа, Хераклит, атомисти, софисти, Сократ, Платон, Аристотел

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити разлику између митске фантазије и рационалног мишљења
- описати и објаснити битне проблеме космологијског раздобља
- описати и објаснити утемељење дијалектике те однос космоса, логоса и душе
- описати и објаснити проблеме постојања, кретања и промене
- описати нову концепцију света и човека у антропологијском раздобљу
- анализирати и објаснити однос спознајног и етичког релативизма
- објаснити однос појмовног знања и етичког деловања
- објаснити и повезати Платоново учење о идејама и души
- објаснити и системски повезати основне појмове, начела и концепције Аристотелове филозофије.

2.2.2. Хеленистичко-римско раздобље грчке филозофије

Приступник треба да зна, односно може:

- појаснити и упоредити битну проблематику скептичке, стоичке те епикурејске школе
- диференцирати и категоризирати Платинов филозофски систем
- објаснити концепцију и развој новоплатонизма у Александрији.

2.2.3. Средњовековна филозофија: патристика и схоластика

Приступник треба да зна, односно може:

- одредити и објаснити основне појмове и проблеме средњовековне филозофије
- разликовати патристику од схоластике
- навести и диференцирати различите доказе о постојању Бога
- појаснити проблематику есхатологије, дуализма тела и духа и етике љубави
- објаснити проблем универзалија
- разврстати и упоредити представнике номинализма и реализма
- описати и објаснити крај схоластике.

2.2.4. Ренесанса: Frane Petrić, Giordano Bruno, Francis Bacon

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити однос спрам средњовековне филозофије, тј. однос филозофије и теологије
- објаснити основне појмове и проблематику филозофије природе, вредности човека и методе спознаје
- препознати и одредити темељна етичка и политичка питања
- објаснити сукоб између концепција новоплатонизма и аристотелизма
- објаснити сукоб реформације и протуреформације.

2.2.5. Рационализам: René Descartes, Baruch de Spinoza, Gottfried Wilhelm von Leibniz

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити и упоредити битне појмове, проблеме и обележја рационализма
- објаснити однос рационализма спрам средњовековне филозофије и емпиризма
- упоредити специфичне појмове и концепције појединих филозофа
- објаснити однос филозофије и науке (математике и физике), проблем методе филозофског мишљења, спознајног субјекта и извесности спознаје (начела метафизичког, емпиријског и формалног утемељења спознаје).

2.2.6. Емпиризам: John Locke, George Berkeley, David Hume

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити и аргументовати битне појмове емпиризма
- упоредити исходишта емпиристичких и рационалистичких концепција
- објаснити и упоредити њихов однос спрам просветитељства.

2.2.7. Просветитељство: Voltaire, Jean Jacques Rousseau, Montesquieu, Ruđer Bošković

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити битну проблематику и обележја просветитељства
- објаснити и упоредити утицај филозофа просветитељства на будуће спознајне, природонаучне, етичке, правне и политичке теорије.

2.2.8. Спекулативна филозофија – идеализам: Immanuel Kant, Johann Gottlieb Fichte, F. H. W. von

Schelling, G. W. F. Hegel

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити, аргументовати и упоредити основне појмове и концепције спекулативне/идеалистичке филозофије на подручју спознаје, филозофије природе, етике, естетике, политике, права, филозофије историје и филозофије религије.

2.2.9. Савремена филозофија

2.2.9.1. Arthur Schopenhauer, Soeren Kierkegaard, Karl Marx, Friedrich Nietzsche

Приступник треба да зна, односно може:

- разликовати обележја филозофије друге половине XIX века те основне идеје и концепције најзначајнијих филозофа тога раздобља
- извести и упоредити њихова филозофска исходишта кроз анализу темељних проблема.

2.2.9.2. Позитивизам: Auguste Comte, прагматизам

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити историјско место и теоријске основе прагматизма
- приказати начин примене прагматистичке теорије спознаје, као методу научног истраживања чињеница, у различитим дисциплинама те просудити о њеним могућим последицама
- објаснити порекло теорије истине у прагматизму те је упоредити са осталим теоријама.

2.2.9.3. Феноменологија: Edmund Husserl, Nicolai Hartmann, Max Scheler

Приступник треба да зна, односно може:

- одредити и упоредити појмове свести, интенционалности свести, трансценденталне свести те сферу интерсубјективности
- појаснити критику психологизма свести
- објаснити смисао тврдње о кризи науке
- изложити феноменологијско утемељење филозофске антропологије
- објаснити однос феноменологије и онтологије.

2.2.9.4. Филозофија егзистенције: Martin Heidegger, Karl Jaspers, Jean-Paul Sartre

Приступник треба да зна, односно може:

- изложити и упоредити специфична обележја филозофије егзистенције наведених аутора
- категоризирати и аргументовати основне проблеме егзистенцијалне филозофије
- објаснити однос мишљења и егзистенције
- објаснити критику метафизике са стајалишта филозофије егзистенције.

2.2.9.5. Новопозитивизам или логички позитивизам: Ludwig Wittgenstein, Rudolf Carnap

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити битна обележја логичког позитивизма
- појаснити теорију једноставних исказа и начело верификације.

2.2.9.6. Франкфуртски круг

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити разлику између традиционалне и критичке теорије
- објаснити критику просветитељства, позитивизма и прагматизма

- објаснити начин превладавања раздвојености субјекта и објекта.

2.2.9.7. Ernst Bloch

Приступник треба да зна, односно може:

- објаснити разлику између утопијског и утопистичког
- објаснити „принцип наде“ и разликовати појмове напретка.

2.2.9.8. Karl Popper

Приступник треба да зна, односно може:

- протумачити Popperову критику науке и историјског детерминизма те теорију отвореног друштва.

3. Структура испита

Испит из Филозофије састоји се од двеју целина.

Првом целином испитује се познавање и разумевање филозофских дисциплина и историје филозофије. Другом целином испитује се примена знања о филозофским дисциплинама и историји филозофије кроз анализу изворних филозофских текстова.

Прва испитна целина састављена је од 28 задатака и доноси укупно 50 бодова.

Таблица 1. приказује структуру прве испитне целине.

Таблица 1. Структура прве испитне целине

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА	Задаци вишеструког избора	Задаци вишеструких комбинација	Задаци повезивања и сређивања	Задаци допуњавања	Задаци кратких одговора	Задаци продужених одговора	Укупно
Филозофске дисциплине	1	1	1	2	2	2	9
Историја филозофије	5	4	2	3	2	3	19
Укупно	6	5	3	5	4	5	28

Другу испитну целину чини задатак есејског типа који доноси укупно 50 бодова.

Приступници треба да саставе текст на темељу понуђеног текста или текстова.

Текстови могу бити одломци из филозофске литературе или нефилозофски (новински или сл.).

Текстови ће бити попраћени смерницама за писање есеја.

Таблица 2. приказује структуру друге испитне целине.

Таблица 2. Структура друге испитне целине

ВРСТА ЗАДАКА	БРОЈ ЗАДАКА	БРОЈ БОДОВА
Задатак есејског типа	1	50

4. Технички опис испита

4.1. Трајање испита

Испит из Филозофије је писани и траје укупно **150 минута** без прекида.

Приступник може сам распоредити време за решавање задатака у првоме делу испита, односно писање есеја у другом делу испита.

Временик провођења биће објављен у *Водичу кроз државну матуру* те на мрежним страницама *Националног центра за вањско вредновање образовања* (www.ncvvo.hr).

4.2. Изглед теста и начин решавања

Приступници добивају коверту у којој су две испитне књижице, лист за концепт, лист за одговоре и два листа за оцењиваче.

Од приступника се очекује да пажљиво прочитају упутства које ће следити током решавања теста и писања есеја.

Додатно, уз сваку врсту задатака приложено је упутство за решавање. Читање ових упутстава је битно јер је у њима назначен и начин обележавања тачних одговора.

Задатке затвореног типа (вишеструког избора, вишеструких комбинација те повезивања и сређивања) приступници решавају означавањем слова тачног/тачних одговора међу понуђенима. Слова тачних одговора означају се знаком X. Уколико приступник означи више од траженог броја одговора за поједини задатак, тај ће се задатак бодовати с 0 (нула) бодова без обзира на то што је међу означеним и тачан одговор.

Задатке отвореног типа (допуњавања, кратких одговора и продужених одговора) приступници

решавају уписивањем тачног одговора на предвиђено место назначено у упутству за решавање.

Током писања есеја приступници могу користити лист за концепт, али на крају морају свој есеј читљиво преписати на лист за уредно писање.

4.3. Прибор

Током писања испита из Филозофије допуштено је користити хемијску оловку плаве или црне боје.

5. Опис бодовања

Укупан број бодова је 100.

5.1. Вредновање прве испитне целине

Опис бодовања за сваку врсту задатака приказан је у табlici 3.

Таблица 3. Опис бодовања према врсти задатка

Задатак вишеструког избора	1 бод – тачан одговор 0 бодова – нетачан одговор или изостанак одговора
Задатак вишеструких комбинација	2 бода – два тачна одговора 1 бод – један тачан одговор 0 бодова – нетачни одговори или изостанак одговора
Задатак повезивања и сређивања	4 бода – сви тачни одговори 3 бода – три тачна одговора 2 бода – два тачна одговора 1 бод – један тачан одговор 0 бодова – сви нетачни одговори или изостанак одговора
Задатак допуњавања	1 бод – тачан одговор 0 бодова – нетачан одговор или изостанак одговора
Задатак кратког одговора	1 бод – тачан одговор 0 бодова – нетачан одговор или изостанак одговора
Задатак продуженог одговора	За сваку честицу питања приступник добива: 1 бод – уколико одговор задовољава питање, тј. одговара на оно што се тражи, логично је структуриран и садржајан 0 бодова – нема одговора или одговор не задовољава нити један од претходно наведених критерија.

Успешним решавањем прве испитне целине приступник може остварити максимално 50 бодова.

Највећи број бодова које приступници могу остварити према подручју испитивања, с обзиром на број и врсту задатака у појединој целини, приказан је у табlici 4.

Таблица 4. Опис бодовања прве испитне целине

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА	Задаци вишеструког избора	Задаци вишеструких комбинација	Задаци повезивања и сређивања	Задаци допуњавања	Задаци кратких одговора	Задаци продужених одговора	Укупно
Филозофске дисциплине	1	2	4	2	2	4	15
Историја филозофије	5	8	8	3	2	9	35
Укупно	6	10	12	5	4	13	50

5.2. Вредновање друге испитне целине

Успешно написан есеј у другој испитној целини укупно доноси 50 бодова.

Есеје приступника вреднују оспособљени оцењивачи према јединственој лествици за процену.

У свакоме есеју вреднује се:

- примерена употреба појмова
- аргументација
- примереност примера и навода
- композиција
- употреба језика².

Општа лествица за оцењивање есеја приказана је у табlici 5.

Уз огледни пример теста приложена је додатна разрада лествице за оцењивање есеја (за конкретан задатак) те примери есеја с објашњењем вредновања.

Сваки есеј вредноваће барем два оцењивача.

² Граматичке погрешке неће се негативно бодовати. Изузеци су случајеви када овакве погрешке рефлектирају непознавање кључних појмова из овог наставног подручја.

Таблица 5. Лествица за вредновање есеја

ПРИМЕРЕНА УПОТРЕБА ПОЈМОВА (разумевање 6 кључних појмова)	
<i>Сваки се појам бодује посебно према приложеној лествици. (За оцењиваче ће бити наведени примери за сваки од наведених критерија.)</i>	
Приступник не одређује тражене појмове.	0 бодова
Приступник одређује тражени појам, али га не појашњава или је појашњење погрешно.	1 бод
Приступник одређује тражени појам, појашњава га, али је појашњење непотпуно, тј. делимично.	2 бода
Приступник одређује тражени појам, појашњава га и користи у есеју на примерен начин.	3 бода
АРГУМЕНТАЦИЈА (развијање 5 постављених проблема)	
<i>Сваки се фактор аргументације бодује посебно према приложеној лествици. (За оцењиваче ће бити наведени примери за сваки од наведених критерија.)</i>	
Приступник у есеју уопште не објашњава задане проблеме.	0 бодова
Приступник у есеју нуди објашњење проблема, али га не појашњава или је појашњење делимично погрешно.	1 бод
Приступник у есеју појашњава проблем својим речима на начин да се у његовом објашњењу не може пронаћи ништа што би упућивало на погрешно разумевање проблема, но објашњење остаје на нивоу заданих текстова делимичним понављањем појединих навода.	2 бода
Приступник у есеју системски развија проблем аргументима који прелазе оквире самих текстова.	3 бода
ПРИМЕРНОСТ ПРИМЕРА И НАВОДА (оцењује се у целини)	
Примера или навода у есеју нема или су ирелевантни за задану тему или погрешни.	0 бодова
Примери или наводи делимично поткрепљују аргументацију.	1 бод
Примери или наводи примерено поткрепљују аргументацију.	2 бода
КОМПОЗИЦИЈА (ПОСТАВЉАЊЕ ПРОБЛЕМА, РАЗРАДА ПРОБЛЕМА, ЗАКЉУЧАК)	
<i>Сваки се елемент композиције бодује посебно према приложеној лествици. (Није нужно да се елементи у есеју појављују наведеним редоследом.)</i>	
Постављање проблема	
Приступник у потпуности погрешно разуме смернице и тему есеја те на њих не одговара.	0 бодова
Приступник наводи проблем, односно темељни став или тезу есеја, али је његова формулација поједностављена.	1 бод
Приступник наводи проблем, односно темељни став или тезу, формулација проблема примерена је захтевима есеја те упућује на познавање терминологије.	2 бода
Приступник јасно формулише проблем, односно темељни став или тезу, а разумевање заданих текстова показује доследним разматрањем проблема и применом општег знања филозофије.	3 бода

Разрада проблема	
Приступникова разрада не следи из постављеног проблема, запада у протуречност, а не примећује то у даљњој аргументацији.	0 бодова
Приступникова разрада следи из постављеног проблема, али је поједностављена.	1 бод
Приступникова разрада следи постављени проблем, али не обухвата све импликације које из њега произлазе.	2 бода
Приступникова разрада у потпуности обухвата све битне импликације наведених поставки.	3 бода
Закључак	
Закључка нема или не произлази из разраде постављеног проблема.	0 бодова
Закључак следи из разраде постављеног проблема, али је поједностављен и непрецизан.	1 бод
Закључак следи из разраде постављеног проблема, али нису узете у обзир битне последице које из проблема следе.	2 бода
Закључак следи из разраде с наведеним битним последицама разраде постављеног проблема са свим кључним аргументима. Приступник обликује свој суд.	3 бода
УПОТРЕБА ЈЕЗИКА	
Конструкција реченица	
Конструкције реченица су углавном нејасне.	0 бодова
Конструкције реченица су углавном јасне.	1 бод
Конструкције реченица су у потпуности јасне.	2 бода
Стручни називи	
Неисправно писање и употреба стручних назива	0 бодова
Углавном исправно писање и употреба стручних назива	1 бод
У потпуности исправно писање и употреба стручних назива	2
Лична имена	
Неисправно написано лично име	0 бодова
Углавном исправно написана лична имена	1 бод
У потпуности исправно написана лична имена	2 бода

6. Примери задатака с детаљним појашњењем

У овоме поглављу налазе се примери задатака. Уз сваки пример задатка понуђен је опис те врсте задатка, образовни исход који се тим конкретним задатком испитује, тачан одговор те начин бодовања.

6.1. Пример задатка вишеструког избора

Задатак вишеструког избора састоји се од **упутства** (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу), **основе** (у којој је постављен задатак) те **четири понуђена одговора** од којих је један тачан.

У следећем задатку између четири понуђена требате одабрати један одговор. Одговор обележите знаком X и обавезно га препишите на лист за одговоре.

Шта је хилозоизам?

- А. филозофско учење према којем је битак јединствен
- Б. филозофско учење према којем је свака ствар прожета животом
- Ц. наука о методама истраживања нових чињеница и спознаја
- Д. темељно онтолошко схватање које истиче примат духовног над пуко материјалним

ТАЧАН ОДГОВОР: Б

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: објаснити битне проблеме филозофије науке и филозофије природе

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или уколико је означено више одговора

6.2. Пример задатка вишеструких комбинација

Задатак вишеструких комбинација састоји се од **упутства**

(у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу), **основе** (питања) те **четири понуђена одговора** од којих су два тачна.

У следећем задатку између четири понуђена требате одабрати два одговора. Одговоре обележите знаком X и обавезно их препишите на лист за одговоре.

Који од наведених филозофа спадају у елејску школу?

- А. Протагора
- Б. Платон
- Ц. Парменид
- Д. Ксенофан

ТАЧНИ ОДГОВОРИ: Ц, Д

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: навести, описати и упоредити историјска раздобља, филозофска усмерења, школе и филозофе

БОДОВАЊЕ:

2 бода – оба тачна одговора

1 бод – један тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или уколико је означено више од два одговора

6.3. Пример задатка повезивања и сређивања

Задатак повезивања и сређивања састоји се од **упутства**

(у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу), **основе** (питања), **четири честице питања** те **шест честица одговора**.

У следећем задатку сваком појму означеном бројем придружите одговарајући појам означен словом. Одговоре обележите знаком X и обавезно их препишите на лист за одговоре.

Проблем универзалија вековима је изазивао жестоке полемике и поделе. Понуђеним гледиштима придружите припадајуће филозофе.

1. екстремни реализам	A. Тома Аквински
2. умерени реализам	Б. Абелард
3. екстремни номинализам	Ц. Анселмо
4. умерени номинализам	Д. Аурелије Аугустин
	Е. Росцелин
	Ф. Тертулијан

ТАЧНИ ОДГОВОРИ: 1. Ц, 2. А, 3. Е, 4. Б

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: разврстати и упоредити представнике номинализма и реализма

БОДОВАЊЕ:

4 бода – сви тачни одговори

3 бода – три тачна одговора

2 бода – два тачна одговора

1 бод – један тачан одговор

0 бодова – сви нетачни одговори или уколико је означено више одговора за све честице питања

6.4. Пример задатка допуњавања

У следећем задатку допуните реченице уписивањем појма који недостаје. Одговор упишите на предвиђено место у испитној књижици. Не попуњавајте простор за бодовање.

Према Платону за чуваре полиса одговарајући су они којима доминира _____ део душе.

ТАЧАН ОДГОВОР: вољни

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: објаснити и повезати Платоново учење о идејама и души

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или изостанак одговора

6.5. Пример задатка кратког одговора

Задатак кратког одговора састоји се од **упутства** (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу) и **основе** (најчешће питања) у којој је задано шта приступник треба да одговори.

У следећем задатку треба да одговорите кратким одговором (од једне до неколико речи). Одговор упишите на предвиђено место у испитној књижици.

Не попуњавајте простор за бодовање.

Значајке које епохе филозофије су вера у разум и рационалну спознају природе, слободу и једнакост људи те борба за секуларну државу?

ТАЧАН ОДГОВОР: просветитељства

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: објаснити битну проблематику и обележја просветитељства

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или изостанак одговора

6.6. Пример задатка продуженог одговора

Задатак продуженог одговора такође се састоји од **упутства** (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу) и **основе** (најчешће питања) у којој је задано шта приступник треба да одговори.

У следећем задатку треба да одговорите с неколико реченица, јасно и сажето, усмеравајући се на оно што је битно за задатак. Одговор упишите на предвиђено место у испитној књижици.

Не попуњавајте простор за бодовање.

Набројте и објасните Киркегардово степеновање егзистенције на три вредносна нивоа те наведите идеал за сваки степен егзистенције.

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: разликовати обележја филозофије друге половине XIX века те основне идеје и концепције најзначајнијих филозофа тога раздобља

БОДОВАЊЕ: За сваку честицу питања приступник добива:

1 бод – уколико одговор задовољава питање, тј. одговара на оно што се тражи, логично је структуриран и садржајан

0 бодова – нема одговора или одговор не задовољава нити један од претходно наведених критерија

6.7. Пример задатка есејског типа

Упоредите следећа два текста и напишите есеј на тему: *Однос знања спрам мудрости.*

Истина – та реч има неупоредиву драж. Као да обећава оно до чега нам је истински стало. Истина може изазвати бол, може довести до очајања,

али она је у стању – само помоћу оног што је истинито, независно о садржају – пружити дубоко задовољење: да истине ипак има. Истина охрабрује, ако сам је икад схватио, јавља се неодољива побуда, ићи за њом. Истина даје упориште: у њој је оно што се не може разорити, оно што је повезано с битком.

Карл Јасперс, *Филозофија егзистенције*

Говорити о „циљу“ научне активности може звучати помало наивно; уистину, различите науке имају различите циљеве, али наука сама (шта год то значило) нема циља. Ја то признајем. Ипак, чини се кад говоримо о науци осећамо, мање или више јасно, како постоји нешто карактеристично у научној активности; пошто научна активност изгледа поприлично као рационална активност, и како рационална активност мора имати неки циљ можда ипак није сасвим јалов покушај, описати циљ науке. Предлажем да циљ науке буде, пронаћи задовољавајуће објашњење, што год оценили потребним за објаснити. Под објашњењем (каузалним објашњењем) мислим на сет исказа од којих једни описују неко стање ствари које треба бити објашњено (explicandum), док су други објашњавајући искази, форма објашњења у најужем смислу речи.

Karl R. Popper, *Objective Knowledge*

У есеју одредите и проблематизујте ове појмове: истину, знање, наука, мудрост, каузалност, објашњење, explicandum, рационалност, битак и трансценденцију.

Смернице за писање есеја

1. Објасните однос знања и мудрости. Може ли се тај однос данас посматрати као однос природних наука и филозофије?

2. Објасните значај научног модела објашњења чињеница. Бави ли се наука сврхама, оним што се у филозофији назива телеолошким објашњењем?

3. У чему је, према филозофији науке, разлика између природонаучних и метафизичких исказа?

4. Објасните смисао научног истраживања. Одређује ли наука смисао властитог истраживања? Поставља ли наука уопште питање истине како је схвата Јасперс?

5. Може ли се човек одрећи питања о смислу властитог битка?

Наведите у објашњењима и неке од предложених примера:

1. Наведите Јасперсово схватање истине.
2. Одредите Јасперсов појам трансценденције. Где је према Јасперсу извориште људске слободе, а тиме и смисла?
3. Наведите и објасните Поперову методу провере научних хипотеза на примеру неке одређене научне теорије из неког наставног предмета.

7. Припрема за испит

Имајући у виду постојање три варијанте програма, два уџбеника, мноштво индивидуалних приступа у настави Филозофије те ограниченост сатнице која доводи до непотпуног савладавања предвиђеног градива, саветујемо приступницима да се ради припреме за испит из Филозофије додатно консултују са својим наставницима, а посебно да додатним индивидуалним радом из предложене испитне литературе свладају целину градива.

Претпостављамо да ће испит из Филозофије одабрати приступници који осећају склоност према филозофији или којима ће требати као услов за упис на факултет те ће стога уложити додатни труд

за припрему испита.

За први се део испита (задатке затвореног и отвореног типа) приступник припрема на темељу образовних исхода из овога испитног каталога, а за други део испита (задатак есејског типа) приступник треба уз помоћ наставника и проучавањем изворних текстова из уџбеника и додатне литературе вежбати филозофску аргументацију у писаном облику.

За увежбавање писања есеја приступницима се препоручује употреба огледног примерка есејског типа задатка из овога испитног каталога.

Од приступника се очекује:

- да у уводу есеја изрази своје схватање заданог проблема
- да изведе кохерентно аргументовану расправу којом показује разумевање појмова и проблема
- да изведе закључак који произлази из наведене аргументације и свих битних импликација разраде проблема.

Литература за припрему испита из Филозофије на државној матури су сви уџбеници који су прописани и одобрени од Министарства знаности, образовања и спорта Републике Хрватске током протеклог четворогодишњег раздобља.

НАПОМЕНА: Наставници могу ученицима препоручити и додатну литературу у складу с дефинисаним образовним исходима.

